

adlı tarihinin bir özeti niteliğindedir. *Târîh-i Benâkitî*, sırasıyla peygamberler ve kilise babaları (Âbâ-i Nasrâniyye), eski İran hükümdarları, Hz. Peygamber ve halifeler, Abbâsîler ve onların çağdaşı İran hânedanları, yahudiler, hıristiyanlar ve Franklar, Hintliler, Çinliler ve Moğollar olmak üzere dokuz bölüme ayrılır. 1304-1317 yılları arasındaki olayları içine alan dokuzuncu bölümün son tarafları orijinal bilgiler ihtiva eder. Benâkitî'nin gayri müslimler hakkında verdiği hükümler gerçeğe oldukça yakındır. Müslümanlarca bilinmeyen Avrupa ülkeleri ve oralardaki olayları da belirtmesi ayrıca dikkate değer.

Eserin dünya kütüphanelerindeki çeşitli nüshalarından başka 746'da (1345) istinsah edilen güzel bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ayasofya, nr. 3096). Çin'le ilgili olan sekizinci bölüm August Müller tarafından Latince çevirisiyle birlikte *Abdallare Beidawaei Historia Sinensis* adıyla ve Beyzâvî'ye nisbet edilerek yayımlanmış (Berlin 1677; Jena 1689), sonradan S. Weston da aynı hatayı işleyerek bu bölümü *A Chinese Chronicle by Abdollah of Beyza* (London 1820) adıyla İngilizce'ye çevirmiştir. Ancak daha sonra Quatremère eserin *Nizâmü't-Tevârih* sahibi Beyzâvî'ye değil Benâkitî'ye ait olduğunu ispat etmiş, sekizinci bölümün bir parçasını da Fransızca'ya çevirmiştir. *Târîh-i Benâkitî* Câfer Şiâr tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1348 hş./1969).

Melikü's-suarâ unvanını taşıyan Benâkitî'nin divanı günümüze kadar gelmemiştir. Devletşah onun çok parlak kaside ve kıtalarının bulunduğunu söyler ve bir gazelini nakleder. Tarihinde de bazı şiirlerine rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Devletşah, *Tezkiretü's-su'arâ*² (nşr. Muhammed Abbâsî), Tahran 1337 hş., s. 251; a.e. (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, II, 281-284; Hândmîr, *Habîbü's-siyer*, Tahran 1271 hş./1855, III, 113; Quatremère, *Histoire de Mongols*, Paris 1836, s. LXXXV, LXXXVI; Hammer, *Geschichte der ilchane*, Darmstadt 1854, II, 267; Storey, *Persian Literature*, II/1, s. 79 vd.; E. G. Browne, *Ez Sa'dî tâ Câmî* (trc. Ali Asgar Hikmet), Tahran 1339 hş./1960, s. 143 vd.; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 976-977; H. M. Elliot, *The History of India, as Told by Its Own Historians* (nşr. J. Dowson), Lahor 1976, II, 55 vd.; Barthold, *Türkistan*, s. 65; a.mlf., "Benâkitî", *IA*, II, 513; a.mlf. — H. Massé, "Banâkitî", *El²* (Fr.), I, 1042; Abbas İkbâl, *Târîh-i Moğul*, Tahran 1365 hş., s. 520; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1265-1268; P. Jackson, "Banâkitî", *Elr*, III, 669.

TAHSİN YAZICI

BENÂRES

Hindistan'ın
Utar Pradeş eyaletinde şehir.

Aynı zamanda Kâşî olarak da bilinen Benâres (Vârânasi), ismini şehrin güney ve kuzey kesimlerinde yer alan ve yalnız muson mevsiminde akan Varûna ve Âssî adlı iki küçük nehirden almıştır. Ganj nehrinin solunda bulunan ve milâttan önce 1200 yıllarında Suhotrâ'nın oğlu Kâşyâ tarafından kurulduğu söylenen bu eski şehir, bir Hindü merkezi ve aynı zamanda kutsal bir yerdir. Nüfusu 1981'de 720.755 idi.

Benâres 1193'te Gürî Hükümdarı Muizzüddin Muhammed b. Sâ'm tarafından ele geçirildi. 1356 yılında Tuğluk hânedanının üçüncü hükümdarı Firûz Şah Tuğluk Bengal seferi dönüşünde Benâres hâkimiyeti yaptığı savaşı kazanarak bölgeyi idaresi altına aldı. 1394'te şehir ve çevresi (pargana) Tuğluk hânedanının altıncı hükümdarı Muhammed Tuğluk tarafından veziri Hâce Cihan'a bırakıldı. 1529'da Bâbürlü İmparatorluğu'nun kurucusu Bâbü'r Şah tarafından hâkimiyet altına alındı. Bâbürlüler'in en büyük hükümdarı olan Ekber Şah zamanında (1556-1605) mimari açıdan zenginleştirilirken buraya bir de rasathane inşa edildi. Yine Bâbürlüler'den Şah Cihan (1628-1658), en büyük oğlu Dârâ Şükûh'u şehre yönetici olarak tayin etti. Daha sonraki Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb (1658-1707) buradaki müslüman öğrencilerin hocaları arasında Brahmanlar'ın da bulunduğunu öğrenince medreselerin kapatılmasını emretti. Ayrıca fesat yuvası haline geldiği gerekçesiyle yıktırdığı eski bir Hindü mâbedinin yerine bugün Evrengzîb Camii adıyla bilinen camiye inşa et-

tirdi. Bu dönemde şehrin adı Muhammedâbâd olarak değiştirildi ise de bu isim yaygınlık kazanamadı; sadece burada basılan paralarda yer aldı. Bâbürlü Hükümdarı Muhammed Şah Rangilâ Benâres'in yönetimini Rajputlu toprak sahibi (zemindâr) Mensa Ram'a bıraktı (1725). Bir Hindü olan Mensa Ram şehirde Hindü yönetimi kurdu. 1764'te oğlu Balwant Sing ise nevâb (yönetici) olduktan sonra bağımsızlığını ilân etti; ancak 1775'te şehrin idaresini İngilizler'e bırakmak zorunda kaldı. Şehir İngilizler zamanında bir ticaret merkezi olma durumunu sürdürdü ve 1911'de ayrı bir devlet haline gelen Benâres bölgesinin başşehri oldu. 1949'da Hindistan birliğinin kuruluşu sırasında ise Utar Pradeş eyaletine bağlı Benâres bölgesi içinde bir şehir olarak idarî taksimatta yerini aldı.

Şehirde 1916 yılında kurulan bir üniversite bulunmaktadır. Meşhur Hint tasavvuf şairi Kebîr bu bölgede yaşadığı gibi İranlı şair Ali Hazîn'in de kabri buradadır. Yine Urdu edebiyatının meşhur tiyatro yazarı Ağa Haşr da burada doğmuştur. Benâres, müslüman dokumacılar tarafından imal edilen ipekli ve bir çeşit kabartmalı kumaş olan brokar ile meşhurdur.

BİBLİYOGRAFYA :

Babur, *Bâbur-nâme* (trc. A. S. Beveridge), New Delhi 1979, s. 502, 652-654, 657; Minhâc-ı Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâşîrî* (nşr. Abdülhay Habîbî), Quetta 1949, s. 471, 479, 489, 520, 528; Gulâm Hüseyin Han, *Târîh-i Zemîndârân-ı Benâres*, Bankipûr Ktp., yazma eser; Şah Muhammed Yâsin, *Menâkıbü'l-Ârifîn*, Farsça bir yazma olan bu eserin Urduca özeti: *Ma'ârif*, IV-V/74, Azamgarh 1954; *Narrative of the Insurrection at Benares*, Roorkee 1855; Hayreddin Muhammed, *Tuḥfe-i Tâze*, Allahâbâd 1875; A. D. Frederickson, *Ad Orientam*, London 1889, s. 84-90; Muhammed Rafî Rızavî, *Târîh-i Benâres*, Lahor 1315/1887; E. B. Havell, *Benares*, Calcutta 1906; Gulâm Hüseyin Âfâk, *Tezkire-i Hazîn*, Leknev, ts., tür.yer.; Mazhar Hüseyin, *Târîh-i Benâres*, Benares 1916; Muinüddin Nedvî, *Mücmelül-emkine*, Haydarâbâd 1353, s. 12; Serfirâz Han Hattak, *Şeyḫ Muhammed Âlî Hazîn*, Lahor 1944, s. 135 vd.; S. Israel — B. Grewal, *India*, Singapore 1985, s. 112-113; A. S. Bazmee Ansari, "Benares", *El²* (İng.), I, 1165-1166.

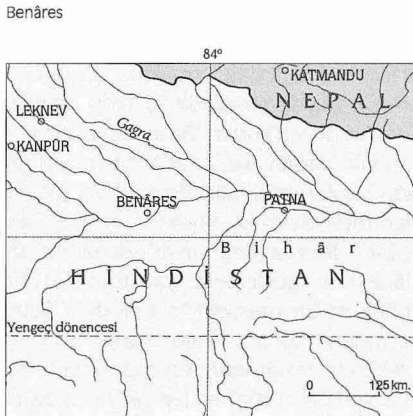
A. S. BAZMEE ANSARI

BENÂTÜ NA'Ş

(بنات نعش)

Divan edebiyatında kullanılan bir teşbih unsuru.

Arapça bint (kız) kelimesinin çoğulu olan benât ile na'ş (tabut, sal; ölü) kelimesinden meydana gelmiş bir tamlamadır. Kaynaklarda farklı olarak tanımlan-

la birlikte kuzey yarım kürede büyükayı (dübbü'l-ekber) ile ona ters istikamette ve daha sönük olan küçükayı (dübbü'l-asgar) takım yıldızları içinde yer alan yedişer yıldızdan meydana gelmiş küme için kullanılmaktadır. Bunlardan bir dikdörtgen meydana getirecek şekilde sıralanan ve ayının bedeninde yer alan dört yıldız na's veya taht adı verilir. Ayının kuyruğunda bulunan ve benât olarak anılan diğer üç yıldız ise hafif bir eğri meydana getirecek şekilde dizilidir. Küçük ayının kuyruğunun en ucundaki yıldız da kutup yıldızıdır. Her iki takım yıldız bünyesinde bu şekilde sıralanan yedişer yıldız Araplar arasında benâtü na's adı verilmektedir. Yine yer yer farklı şekilde tanımlanan "benâtü na'si'l-kübrâ (ekber)" ve "benâtü na'si's-suğrâ (asgar)" adlandırılmalarının doğrusu, birincisinin büyükaydaki yedi yıldız, ikincisinin küçükaydaki yedi yıldız olduğudur (krş. Süfî, *Kitâbü Şuveri'l-kevâkib*, s. 35, 45). Dihhudâ'nın verdiği bilgiye göre benâtü na'sa aynı zamanda "heft-evreng" ve "heft-birâderân" adları da verilmektedir. Mütercim Âsım Efendi bu kümeye Türkçe'de "yediler" veya "yedi kardeş yıldızları" denildiğini belirtir (*Burhân-ı Kâti' Tercümesi*, II, 336).

Benâtü na's terkibi divan edebiyatında daha çok heft-evrengle birlikte çokluk ve dağınıklık halini ifade etmek için kullanılmış, gözyaşı, toz ve samanyolu gibi unsurlarla beraber ele alınmıştır. Öte yandan bu yıldız kümesi içinde bulunan ve her biri ayrıca bir ad alan yıldızlar da teşbih ve mecazlara konu edilmiştir. Bunlardan biri olan Sühâ'nın, küçük bir yıldız olduğu için, hem küçüklüğü hem de zor görünür olmasıyla gözü hem de zor görünür olmasıyla gözleri ve görüşü imtihan etmek maksadıyla

la zikredildiği görülmektedir. "Nesr-i tâir" adıyla da anılan kutup yıldızı ise benâtü na'stan biri olarak çok defa tek başına ele alınmış ve yol gösterici vasfıyla beyitlere girmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Burhân-ı Kâti' Tercümesi, II, 336; *Kâmûs-ı Türkî*, s. 304; Dihhudâ, *Luğatnâme*, "Benâtü'n-na's" md.; Abdurrahman es-Süfî, *Kitâbü Şuveri'l-kevâkibi's-sâbite* (nşr. Fuad Sezgin), Frankfurt 1986, s. 35, 45; a.mlf., *Description des étoiles fixes* (trc. H. C. F. C. Schjellerup), St. Petersburg 1874 — Frankfurt 1986, s. 44-55; Pakalın, I, 202-203; A. Nihat Tarlan, *Şeyhî Divanını Tedkik*, İstanbul 1964, s. 239; Mehmed Çavuşoğlu, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul 1971, s. 246, 247; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 433; Cemâl Kurnaz, *Hayât Bey Divânı (Tahlil)*, Ankara 1987, s. 736.

CEMAL KURNAZ

BENÂVE

(البناوة)

Kâdiriyye tarikatının XIX. yüzyılda Hindistan-Dekken'de faaliyet gösteren bir kolu (bk. KÂDİRİYYE).

BEND

(bk. BENT).

BEDE

(بنده)

Eskiden daha çok tevazu ifadesi olarak kullanılan Farsça bir kelime.

Sözlükte "bağlı, bağlanmış" mânasına gelen ve Eski Farsça'da *bendeke*, daha sonra *bendek*, Yeni Farsça'da ise *bende* şeklinde söylenen bu kelime, önceleri daha ziyade "hizmetçi, sadık, tâbi" an-

lamalarını ifade eder, "köle" karşılığında pek kullanılmazdı. Darius kitâbelerinde kelimenin en eski örneklerine rastlanmaktadır. Başına getirilen bazı isimlerle "hudâbende", "hezârbende", "şahbende" şeklinde de kullanılan kelime, bazan "İsmâilbend", "Ferrühbend", "hudâvend" örneklerinde görüldüğü gibi "bend" veya "vend" e dönüşmüştür. "Hoşnud"daki "nud" eki de "vend"den gelmektedir. Ancak bu tür isimlerin sonuna Türkçe "kuli" kelimesi getirilerek Rıza Kuli, Abbas Kuli gibi özel isimlerin ortaya çıktığı da görülmektedir.

Aynı şekilde sonuna getirilen bazı kelimelerle "bendeperver", "bendenüvâz", "bende-hâne" gibi birleşik kelimeler de yapılan bende, Osmanlılar zamanında mülki ve askerî görevlerde bulunanların üst makamlara yazdıkları yazılarda "bende, vâli-i Bağdâd" gibi imzaları üstüne koydukları bir tabirdi. Ayrıca arzuhallerin başında "arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki" şeklinde de yer almıştır. "Bendeniz", "bende-i dirineleri" gibi nezâket ifadesi olarak da kullanılan kelimenin "bendegân" biçimindeki çokluk şeklinin kullanımını ise oldukça yaygındı.

İran'da hüküm süren Kaçar sülâlesinden Feth Ali Şah zamanında yaşamış olan şair Tebrizli Mirza Muhammed Râzî (ö. 1807) ise bu kelimeyi şiirlerinde mahlas olarak kullanmıştır.

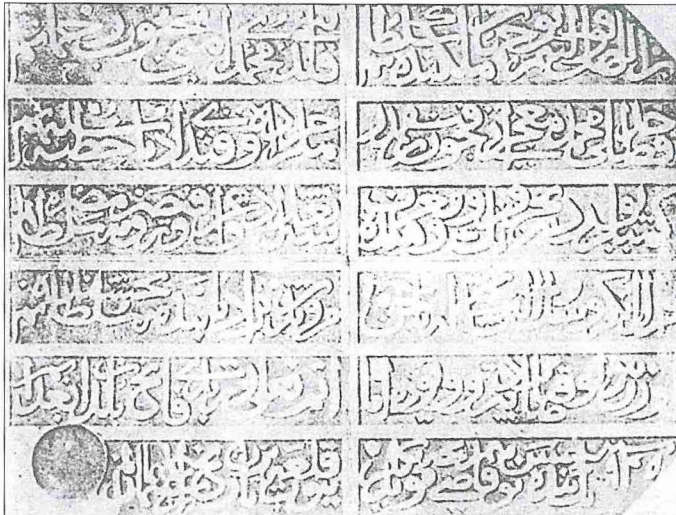
BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûs-ı Türkî, s. 304; *Türk Luğatı*, I, 742; Pakalın, I, 203; *Türkiye Maarif Tarihi*, III-IV, 1221-1222; Cl. Huart, "Bende", *IA*, II, 515; R. Ekrem Koçu, "Bende", *İst.A*, V, 2491-2492; W. Eilers, "Banda", *Elr.*, III, 682-683; C. Herrenschildt, *a.e.*, III, 683-685.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BENDER KALESİ

Osmanlı Devleti'nin Boğdan sınırında serhad kalesi.

Bender Kalesi'nin 945 (1538) tarihli kitabesi

Boğdan'ın (Moldavia) kuzeyinde Turla (Dinyestr) ırmağı kıyısındaki Bender Kalesi Osmanlı Devleti'nin son sınır kalesini teşkil ediyordu. Eski adı Tighina (Moldavca Tişno) olan Bender bu adı Türk idaresi sırasında almış olup günümüzde de Benderji adıyla haritalara geçmiştir. Bender Farsça'da "nehir kıyısında liman" anlamına gelmektedir. Arapça'da ise "pazar, ticaret yeri, mübâdele yeri" mânasındadır. "Bir geçit veya boğazı koruyan istihkâm" anlamına da gelir. XIII. yüzyılda Tatarlar buraya hâkim olmuşlar, fakat Alexandru cel Bun (1400-1432) ve Şte-